

Ю.В. Ольшевський, кандидат технічних наук,  
старший науковий співробітник, полковник,  
В.І. Колесник, кандидат технічних наук,  
старший науковий співробітник,  
Р.М. Серветник, кандидат педагогічних наук,  
старший науковий співробітник,  
Національний університету оборони України  
імені Івана Черняховського

## СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПІДГОТОВКУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

*У статті окреслено основні етапи підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищих військових навчальних закладах. Розроблено методичні та практичні рекомендації ад'юнктам та їх науковим керівникам на основі чинної нормативно-правової бази. Висвітлені окремі не урегульовані питання нормативно-правової бази, щодо організації підготовки здобувачів вищої освіти.*

*Ключові слова: вищий військовий навчальний заклад, спеціалізована вчена рада, освітньо-наукова програма, підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.*

**Постановка проблеми.** Стратегія розвитку вищої освіти України в умовах Болонського процесу передбачає створення інфраструктури, яка дозволить вищим навчальним закладам максимально реалізувати свій індивідуальний потенціал в плані задоволення високих вимог Європейської системи знань та адаптувати систему вищої освіти України до принципів, норм, стандартів і основних положень європейського простору вищої освіти, прийнятних і ефективних для нашої держави і суспільства.

Гармонізація вищої освіти України відповідно до цих вимог, її розвиток здійснюватиметься за певними принципами, один із них – пріоритетне запровадження інноваційних досягнень в освітню діяльність. Адже відомо, що саме інноваційний шлях розвитку суспільства можна забезпечити, сформувавши покоління людей, які мислять та працюють по-новому. Як наслідок основна увага приділятиметься розвитку особистості, її культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати і розвивати знання, формувати навички [1, 2, 3].

Серед очікуваних результатів реалізації Національної стратегії розвитку освіти – підготовка та виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, дитиноцентризму, власного творчого безперервного професійного зростання [4, с. 33–34]. Саме через трансформацію складових системи вищої військової освіти і її компонентів, їх відповідну адаптацію до сучасних вимог має розв'язати низку протиріч, які постали на теперішній час, з одного боку, між вимогами Болонської декларації щодо рівнів, процесу та якості підготовки фахівців і системою підготовки військових фахівців, що склалася в нашій державі, а з іншого – протиріччями між вимогами європейської вищої освіти та організаційно-штатною структурою Збройних Сил України, спеціальностями, кваліфікаціями підготовки спеціалістів, функціями та завданнями, які вони виконують [5].

Отже, особливої актуальності набуває здійснення ґрунтового аналізу системи організації підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищому військовому навчальному закладі (далі – ВВНЗ), інноваційного розвитку освіти й освітніх систем, а також визначення напрямів їх упровадження в систему військової освіти України.

**Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій.** Проблематика підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії була і залишається предметом уваги широкого кола науковців. Так, проблеми формування їх соціальної та професійної зрілості висвітлювали М. Лебедик, О. Михайлов; питання професійної майстерності – В. Авершин, І. Зязюн, М. Євтух, І. Синиця, Л. Хоружа, С. Шмаков, В. Телелим, В. Ягупов та ін.; проблеми формування та використання наукового потенціалу В. Геєць, Л. Федулова, Б. Малецький, І. Єгоров, С. Мельник та ін.; проблеми професійного самовдосконалення – І. Зязюн, В. Мартиненко, Н. Ничкало, М. Сметанський, С. Сисоєва, та ін.; досвід атестації та підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у провідних європейських країнах – Я. Болюбаш, В. Шинкарук, М. Степко, І. Козубцов та інші.

Проте аналіз науково-методичної літератури та періодичних видань виявив, що досі малодослідженим залишаються проблеми обґрунтування й послідовного запровадження перспективних технологій, раціональних і ефективних підходів до організації системи підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у ВВНЗ.

**Метою статті** є розроблення методичних і практичних рекомендацій з питань організації підготовки докторів філософії для успішного виконання ними відповідної освітньо-наукової програми (далі – ОНП) підготовки, адже будь-яке дисертаційне дослідження, від творчого задуму до кінцевого оформлення, здійснюється індивідуально і жодних готових рецептів на всі етапи підготовки та написання його немає. А також висвітлення проблем, з якими можуть стикатися фахівці, що займаються організацією підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів.

**Виклад основного матеріалу.** ВВНЗ стає генератором ідей, моделей військово-професійної діяльності, ініціатором і провідником освітнього процесу. Відповідно до прийнятих законодавчих актів у сфері вищої освіти встановлюються норми, які більшою мірою відповідають традиціям розвинених європейських держав та розглядають підготовку докторів філософії, як фахівців освітньо-наукового рівня вищої освіти, що є новим. Необхідно відмітити наступні нововведення:

доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на основі ступеня магістра під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, що відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій;

ОНП підготовки доктора філософії поділяється на наукову та освітню складові, остання з яких становить від 30 до 60 кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – ЄКТС);

ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою (далі – СВР) вищого навчального закладу (далі – ВНЗ) або наукової

установи (далі – НУ) в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної ОНП та публічного захисту дисертації у СБР;

нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки (протягом цього терміну передбачається здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення);

можливість здобути науковий ступінь без навчання в аспірантурі (ад'юнктурі), у статусі “здобувача”: захистити дисертацію поза аспірантурою зможуть тільки “особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи”, і тільки “за умови успішного виконання відповідної ОНП” [1].

Вищезазначені заходами окреслюють основні етапи підготовки доктора філософії, але при цьому мають бути враховані й інші процедури, які вважається за доцільне об'єднати в систему підготовки доктора філософії (рис. 1), а саме:

виконання освітньої складової ОНП підготовки доктора філософії;

вивчення додаткових дисциплін (за рекомендацією наукового керівника);

проведення дисертаційного дослідження;

розроблення та друк дисертації;

участь у виконанні науково-дослідної роботи (далі – НДР) (за тематикою наукового дослідження), впровадження результатів (акти реалізації);

звіт про виконану роботу на засіданні кафедри (не менше двох разів за навчальний рік);

щорічні атестації науковим керівником;

публікації результатів у наукових, зокрема електронних, фахових виданнях України або у наукових періодичних виданнях інших держав з напрямку, з якого підготовлено дисертацію (не менше п'яти публікацій);

апробація отриманих результатів на наукових (науково-практичних) конференціях та семінарах (публікації тез виступів);

проведення попередньої експертизи дисертації в два етапи:

перший етап – розгляд дисертації та обговорення її результатів на науковому семінарі кафедри (приймає одне із рішень: про допуск дисертації до її апробації на розширеному засіданні кафедри, або про доопрацювання дисертаційної роботи та повторне обговорення її результатів на наступному науковому семінарі кафедри);

другий етап – розгляд дисертації та обговорення отриманих результатів на розширеному засіданні кафедри. За результатами проведення попередньої експертизи надається висновок про наукову та практичну цінність дисертації (висновок оформлюється як витяг з протоколу розширеного засідання відповідної кафедри (наукового підрозділу) та затверджується начальником ВВНЗ і засвідчується гербовою печаткою [7];

підготовка автореферату дисертації;

подання дисертаційної роботи до СВР;

попередній розгляд дисертаційної роботи в СВР (на основі висновку комісії із числа членів ради (не менше трьох осіб)), СВР (приймає рішення про прийняття дисертації до захисту);

публічний захист дисертаційної роботи на засіданні СВР (приймає рішення щодо присудження ступеня доктора філософії).

Враховуючи практичний досвід провідних ВНЗ України у підготовці аспірантів (ад'юнктів), для успішного проходження основних етапів підготовки здобувачів наукового ступеня доктора філософії, пропонується наступна логіко-часова послідовність їх підготовки.

Протягом першого року підготовки:

а) затвердження теми та розширеного плану дисертаційної роботи вченою радою ВНЗ (протягом перших двох місяців навчання);

б) розроблення індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи, які погоджуються з науковим керівником та затверджується вченою радою ВНЗ (НУ) протягом двох місяців з дня зарахування особи до аспірантури (ад'юнктури). Здобувач має право змінювати свій індивідуальний навчальний план за погодженням із своїм науковим керівником у порядку, який затверджується вченою радою ВНЗ [6]. Індивідуальний навчальний план та індивідуальний план наукової роботи розробляються на весь період навчання.

в) опанування та засвоєння матеріалу навчальних дисциплін, здавання іспитів (заліків) відповідно до освітньої складової ОНП підготовки доктора філософії першого року навчання;

г) участь у виконанні НДР, за темою дисертаційного дослідження;

д) звітування здобувача за півроку підготовки на засіданні кафедри;

є) проведення дисертаційного дослідження в рамках першого розділу (25–30 % дисертації), або, як варіант, – розробка розділів дисертації може здійснюватись одночасно, наприклад: 1 розділ – 40–45 %; 2 розділ – до 25–30 %; 3 розділ – до 15 %.

ж) опублікування першої наукової статті;

з) підготовка переліку архівних та інших документів, що підлягають подальшому дослідженню (за необхідності);

і) отримання позитивної атестації від наукового керівника за виконану роботу протягом першого року підготовки та звіт на засіданні кафедри, до якої прикріплений здобувач.

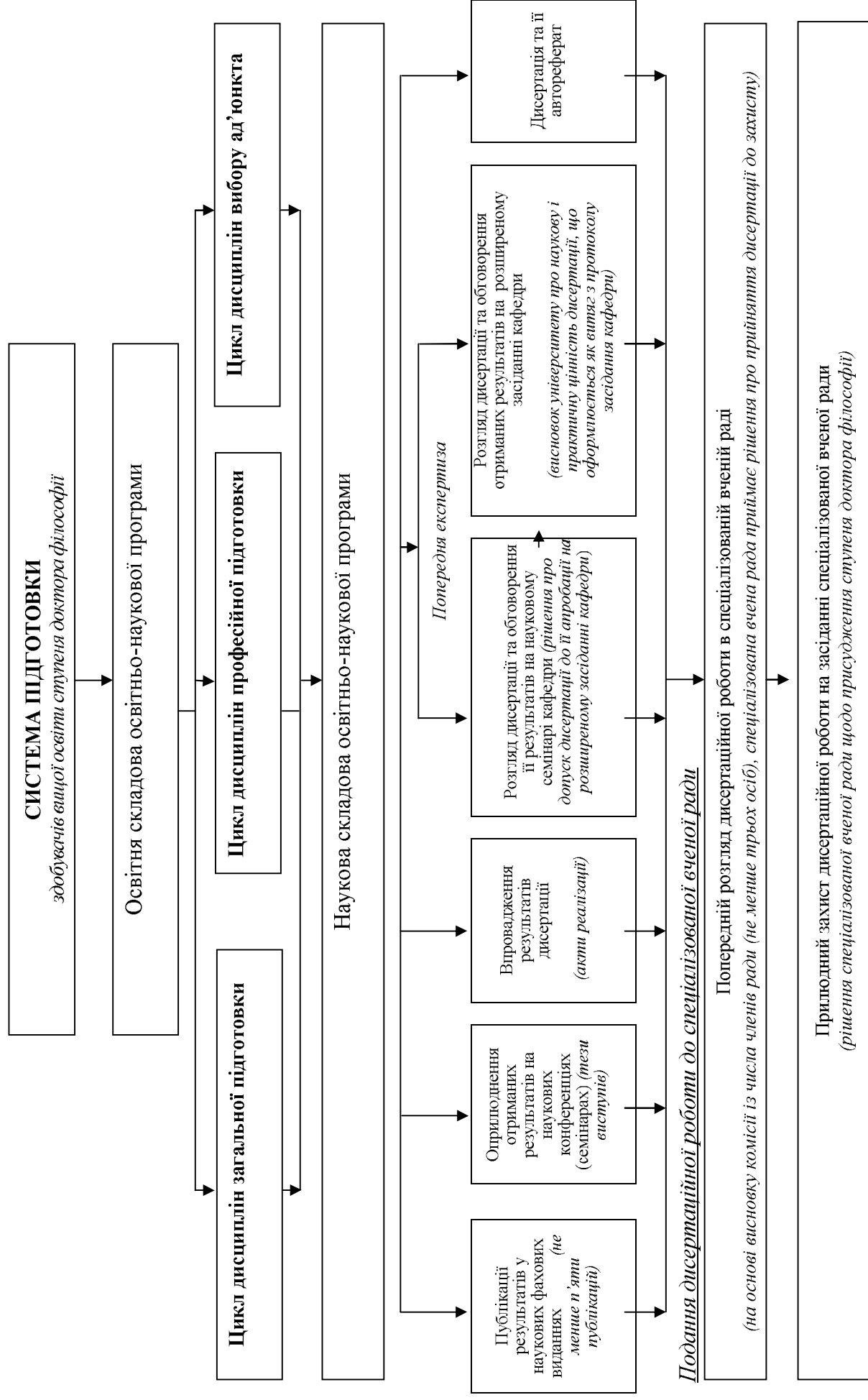


Рисунок 1. Система підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Атестація готується особисто науковим керівником, розглядається на засіданні кафедри та затверджується заступником керівника ВНЗ з наукової роботи.

Протягом другого року підготовки:

а) опанування та засвоєння матеріалу навчальних дисциплін, здавання іспитів (заліки) відповідно до освітньої складової ОНП підготовки доктора філософії другого року навчання;

б) опрацювання робочих матеріалів в рамках другого розділу дисертаційного дослідження (60–65 % дисертації). При розробці розділів одночасно: 1 розділ – 75–80 %, 2 розділ – 60–65 %, 3 розділ – до 45 %;

в) звітування здобувача за півтора року підготовки на засіданні кафедри, до якої він прикріплений;

г) участь у виконанні НДР, за темою дисертаційного дослідження;

д) опублікування другої наукової статті за наступними результатами проведеного наукового дослідження;

е) вивчення запланованої частини архівних документів та інших матеріалів, визначених програмою дослідження (за необхідністю);

ж) проведення констатуючого та поставлення формуючого експерименту (для психологічних і педагогічних спеціальностей);

з) отримання позитивної атестації від наукового керівника за виконану роботу протягом другого року підготовки та звіт на засіданні кафедри, до якої прикріплений здобувач.

Протягом третього року підготовки:

а) завершення поглибленого вивчення спеціальних навчальних дисциплін, в тому числі і додаткових дисциплін (за рекомендацією наукового керівника), метою якого є підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки здобувача, знань загальних концепцій і методологічних питань обраної галузі науки, історії її формування і розвитку, фактичного матеріалу, основних теоретичних і практичних проблем;

б) завершення дисертаційного дослідження в рамках другого розділу та опрацювання робочих матеріалів в рамках третього розділу (80–85% дисертації). При розробці розділів одночасно: 1 розділ – 90–95 %, 2 розділ – 85–90 %, 3 розділ – до 65 %;

в) звіт роботи здобувача наукового ступеня доктора філософії за два з половиною роки підготовки на засіданні кафедри, до якої він прикріплений;

г) участь у виконанні НДР, за темою дисертаційного дослідження;

д) опублікування третьої та четвертої наукової статті за основними результатами проведеного наукового дослідження;

е) завершення вивчення та обробки архівних документів і інших матеріалів, визначених програмою дослідження (за необхідністю);

ж) оброблення результатів експериментальної роботи;

з) отримання позитивної атестації від наукового керівника за виконану роботу протягом третього року підготовки та звіт на засіданні кафедри, до якої прикріплений здобувач.

Протягом четвертого року підготовки:

а) завершення підготовки дисертаційної роботи (готовність дисертації 100 % за 7-8 місяців до завершення підготовки);

б) завершення публікації результатів проведеного наукового дослідження (опублікування п'ятої, а за необхідності і більше наукових статей, які повністю відображають отримані результати);

в) отримання акту про реалізацію результатів проведеного наукового дослідження (на підприємствах та в установах України, в навчально-виховному процесі ВНЗ, тощо);

г) ознайомлення з дисертаційною роботою науково-педагогічних та наукових працівників кафедри, до якої прикріплений здобувач;

д) розгляд дисертації на науковому семінарі кафедри (за 6-7 місяців до завершення підготовки). Здобувач доповідає про виконане наукове дослідження, відповідає на запитання, виступають визначені керівником кафедри рецензенти із числа науково-педагогічних та наукових працівників кафедри, проводиться обговорення дисертаційної роботи. Якщо науковий семінар кафедри рекомендує дисертацію для розгляду на розширеному засіданні кафедри – розробляється проект висновку про наукову та практичну цінність дисертаційної роботи (в подальшому, проект висновку розглядається на розширеному засіданні кафедри);

є) завершення підготовки проекту автореферату дисертації;

ж) за два тижні до розгляду на розширеному засіданні кафедри начальнику кафедри подаються наступні документи:

рукопис дисертації;

проект автореферату дисертації;

особовий листок з обліку кадрів;

копію диплому про закінчення ВНЗ;

проект висновку кафедри про наукову і практичну цінність дисертації;

висновок щодо грифу дисертації;

ксерокопії опублікованих праць за темою дисертації, що не мають обмеження доступу [7];

з) проведення апробації дисертації на розширеному засіданні кафедри (об'єднаному засіданні кафедр) за участю не менше трьох докторів наук – членів СВР, фахівців за профілем дисертації та вченого секретаря СВР, до якої планується подання дисертації (за 3-4 місяці до завершення підготовки).

Розширене засідання кафедри після обговорення дисертаційної роботи приймає одне з рішень: рекомендувати дисертацію до захисту, або не рекомендувати дисертацію до захисту;

і) у разі позитивного рішення кафедри подання дисертації до СВР (за 2-3 місяці до завершення підготовки);

ї) прийняття СВР дисертації до попереднього розгляду (не пізніше ніж за два місяці до завершення підготовки);

й) захист дисертації в СВР.

**Висновки.** Перелік запропонованих методичних рекомендацій може бути основою для формування індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи ад'юнкта на весь період навчання, а їх виконання дозволить здобувачу вищої освіти успішно виконати відповідну ОНП, захистити дисертацію та отримати науковий ступінь доктора філософії.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про вищу освіту”, від 1 липня 2014 року № 1556-VII.
2. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>).
3. Ключевые компетенции для обучения в течение всей жизни. Рекомендации Парламента и Совета Европы от 18 декабря 2006 г. “О ключевых компетенциях обучения в течение жизни” (2006/962/ЕС
4. *Кремень В.* Філософія людиноцентризму – шлях змін і розвитку / В.Кремень // Директор школи, ліцею, гімназії – 2011. – № 4. – С. 33 – 34.
5. Основні засади вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали. Травень-грудень 2004 р. – Частина 2 /Упорядники: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д. та ін. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – 188 с.
6. “Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)”, введений в дію постановою Кабінетів Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261.
7. “Інструкція про організацію і проведення попередньої експертизи дисертацій у Національному університеті оборони України”, затверджена наказом начальника Національного університету оборони України від 26 лютого 2010 року, № 3.
8. “Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти”, введений в дію постановою Кабінетів Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266.

Ю.В. Ольшевский, кандидат технических наук, старший научный сотрудник, полковник,  
В.И. Колесник, кандидат технических наук, старший научный сотрудник,  
Р.Н. Серветник, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник,  
Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховского



## **СОВРЕМЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ПОДГОТОВКУ СОИСКАТЕЛЕЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СТЕПЕНИ ДОКТОРА ФИЛОСОФИИ В ВЫСШИХ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ**

*В статье раскрыты основные этапы подготовки соискателей высшего образования степени доктора философии в высших военных учебных заведениях. Разработаны методические и практические рекомендации адъюнктам и их научным руководителям на основе действующей нормативно-правовой базы. Высвечены отдельные не урегулированные вопросы нормативно-правовой базы, касающиеся организации подготовки соискателей высшего образования.*

*Ключевые слова: высшие военные учебные заведения, специализированный учений совет, образовательно-научная программа, подготовки соискателей высшего образования степени доктора философии.*

Y.V. Olshevskiy, PhD (Technical Sciences),  
senior research fellow, colonel,  
V.S. Kolesnik, PhD (Technical Sciences), senior  
research fellow,  
R.M. Servetnik, PhD (Pedagogical Sciences),  
senior research fellow,  
National Defense University of Ukraine named  
after I. Cherniakhovskiy

## **MODERN VIEWS ON THE PHD STUDENTS' TRAINING AT HIGHER MILITARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS**

*The article is devoted to the main stages of the PhD students' training at higher military educational establishments. The authors developed the methodological and practical recommendations for postgraduate students and their scientific advisors on the basis of the active normative-legal base. Certain unsettled issues aspects of the normative-legal base, concerning the PhD students' training organization are highlighted.*

*Keywords: higher military educational establishment, special scientific council, educational scientific program, the PhD students' training.*